

J. Ejdostam,
maj 1938. 166VATTENVÄSEN I DJURGESTALT.

I denna lista efterfrågas tro, föreställningar och sägner främst rörande det övernaturliga väsen, som har sitt tillhåll i sjön, ån, bäcken e.d. och som tänkes visa sig vanligen i djurgestalt men ibland även tros kunna antaga andra skepnader, t.ex. mansgestalt. Detta väsen kallas med olika namn i olika trakter (sjöhästen, näckhästen, bäckhästen, bäckamannen, näcken o.s.v.). I frågelistan användes benämningen näcken, men upptecknaren skall i svaret givetvis begagna det i uppteckningsorten av ålder gängse ordet.

Trodde man i orten på ett sådant väsen, som här kallas näcken? Hur benämndes det?

Var höll näcken (näckhästen o.s.v.) till?

Hur såg han ut (som en häst, ko, kalv, hund)? Vilken färg hade han? Trodde man, att han t.ex. hade en järnlänk omkring halsen? Kunde han skifta gestalt, så att han ibland såg ut som en häst, ibland som en ko, en annan gång som en människa e.d.? Angiv vilken gestalt han vanligen troddes ha! Jämför även frågorna nedan!

Trodde man, att näcken rådde över det vattendrag, vari han uppehöll sig, över väder och vind, över fisk och fiske o.s.v.? Känner man till någon viss händelse, som i folktro förbundits med denna näckens makt?

Förekom det, att man gav (offrade) något till näcken för att få tur med fiske, få god vind e.d.?

Trodde man, att han kunde vålla förlisning eller drunkning, att han tog de drunknade etc.?

Ansågs näcken kunna orsaka sjukdom hos de badande? Brukade man vidtaga några skyddsåtgärder mot (binda) honom vid badning, t.ex. genom att kasta sten i vattnet, genom läsning, genom att sätta stål i stranden? Kunde man mana honom i land?

Har man trott, att han kunnat vålla sjukdom hos kreaturen?

Kunde man fördriva honom från hans vistelseort eller oskadliggöra honom? Hur skulle det gå till?

Har man hört talas om att näcken tagit tjänst hos människor

eller infångats och tvingats att utföra arbete åt dem? Har han fått någon lön? Återgiv sägnerna härom!

Berättades det, att han varit efterhängsen eller försökt inleda kärleksförbindelse med någon kvinna? Återgiv i så fall sägnen härom!

Har man berättat, att barn narrats att sitta upp på näcken i hästgestalt för att rida? Hur har det därefter gått? Återgiv sägnen därom!

Finnes någon sägen om att folk lockats att sitta upp på honom och måst följa med ned i vattnet och drunknat?

Har man hört berättelsen om att näcken uppträtt som en kalv och skämtat med pigan?

Har näcken syntts beta tillsammans med människornas boskap?

Har man trott, att någon viss häst eller boskapen på någon gård härstammat från honom?

Har man trott, att näcken narrat någon att gå vilse eller att han hjälpt någon hitta vägen hem?

Finnas andra än här efterfrågade berättelser eller sägner om näcken, om hur han förvandlat sig till allehanda djur eller föremål för att driva gäck med människorna e.d.?

Har man trott, att något annat övernaturligt väsen i djurgestalt än ovan efterfrågade uppehållit sig i sjöar, åar o.d.?

Har man ansett, att något dylikt väsen funnits i brunnen? Uppvisade sig i häst-, hund-, ko-, fisk- eller annan djurgestalt? (Om väsen uppträdde i olika skepnad vid olika tillfällen? Ange vilken gestalt han vanligen ansågs ha. Om någon uppger ha sett honom, så återgiv berättelsen härom!

Ansågs näcken råda över det vattendrag, vari han uppehöll sig, över väder och vind, över fisk och fågel, över sjöfågel eller annat. Finnes någon berättelse om att näcken vällat storm, otur med fisk e.d.?

Förekom det, att man gav näcken något för att få god vind, tur med fiske, jakt e.d.? Vad gav man åt näcken? Vad kallades detta förfarande (att gifva)? Har tillgiök det? Om gåvor till näcken jämför även nedan.

Har man kunnat skrämma bort näcken från den plats, där man velat fiska? Hur gick det till?

Trodde man, att näcken kunde vålla förlisning eller drunkning, att han tog de drunknade, att han tog levande människor och djur e.d.? Har man hört, att näcken brukade locka eller lura folk ned i vattnet? Troddes det, att näcken kunde orsaka sjukdom hos de badande?